

M.A.(Punjabi)3rdSemester

Session 2023-2025

Paper-11(ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ)

ਕ੍ਰੈਡਿਟ 4-0-0

(6 ਪੀਰੀਅਡ ਪ੍ਰਤੀ ਹਫ਼ਤਾ)

Pattern of question paper: ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹੋਣਗੇ। ਹਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਦੋ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣਗੇ। ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਪੰਜਵਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 16 ਅੰਕ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

Month Wise Division	Syllabus unitization
August/ September	ਕਵਿਤਾ : (ੳ)ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਰੂਪਾਕਾਰ। (ਅ)ਇਤਿਹਾਸ ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ : ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ : ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਚਿਤਰਣ ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ : ਰਹੱਸਵਾਦੀ ਚਿਤਰਨ ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ: ਕਲਾਤਮਕ ਪੱਖ
October	ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ : ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ: ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਲੂਣਾ : ਵਿਸਾਗਤ ਪਾਸਾਰ ਲੂਣਾ : ਨਾਰੀਵਾਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਲੂਣਾ : ਕਲਾਤਮਕ ਪੱਖ
November	ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਕਵਿਤਾ : ਨਵੇਂ ਝੁਕਾਅ ਸ.ਸ.ਮੀਸਾ: ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ। ਚੁਰਸਤਾ: ਥੀਮਿਕ ਪਾਸਾਰ ਚੁਰਸਤਾ : ਮੱਧਵਰਗੀ ਚੇਤਨਾ ਚੁਰਸਤਾ: ਕਲਾਤਮਕ ਪੱਖ।

ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ

1. ਮੇਰੇ ਸਾਈਆਂ ਜੀਓ(ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ), ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਸਾਹਿਤ ਸਦਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
2. ਲੂਣਾ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ), ਸ਼ਿਵ ਕੁਮਾਰ ਬਟਾਲਵੀ, ਲੋਕ ਸਾਹਿਤ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਨ, ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ
3. ਚੁਰਸਤਾ (ਕਾਵਿ-ਸੰਗ੍ਰਹਿ)

M.A.(Punjabi)3rdSemester

Session 2023-2025

Paper-12(ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ)

ਕ੍ਰੈਡਿਟ 4-0-0

(6 ਪੀਰੀਅਡ ਪ੍ਰਤੀ ਹਫ਼ਤਾ)

Pattern of Question Paper- *ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹੋਣਗੇ। ਹਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਆਉਣਗੇ।
ਹਰ ਇਕ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੈ। ਪੰਜਵਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਅੰਕ ਬਰਾਬਰ ਹਨ।

Month Wise Division	Syllabus unitization
August/ September	<ul style="list-style-type: none"> • ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ: ਵਿਧਾਗਤ ਅਧਿਐਨ • ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ: ਆਰੰਭ ਅਤੇ ਵਿਕਾਸ • ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ: ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ • ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਵਲ: ਵਰਤਮਾਨ ਰੁਝਾਨ • ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ: ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ
October	<ul style="list-style-type: none"> • ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ: ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ • ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ: ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ • ਪਵਿਤਰ ਪਾਪੀ: ਯਥਾਰਥ ਚਿਤਰਨ ਤੇ ਮਨੋਵਿਗਿਆਨਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ • ਪਵਿਤਰ ਪਾਪੀ: ਪਾਤਰ ਚਿੱਤਰਨ • ਪਵਿਤਰ ਪਾਪੀ: ਬਿਰਤਾਂਤ ਜੁਗਤਾਂ • ਮੜ੍ਹੀ ਦਾ ਦੀਵਾ: ਯਥਾਰਥਕ ਚਿਤਰਣ ਤੇ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਪਰਿਪੇਖ
November	<ul style="list-style-type: none"> • ਮੜ੍ਹੀ ਦਾ ਦੀਵਾ: ਪਾਤਰ ਚਿੱਤਰ • ਮੜ੍ਹੀ ਦਾ ਦੀਵਾ: ਬਿਰਤਾਂਤ ਜੁਗਤਾਂ • ਯੁੱਧਨਾਦ : ਇਤਿਹਾਸਕ ਪਰਿਪੇਖ, ਇਤਿਹਾਸ ਅਤੇ ਗਲਪ ਦਾ ਅੰਤਰਸੰਬੰਧ • ਯੁੱਧਨਾਦ : ਪਾਤਰ ਚਿੱਤਰ • ਯੁੱਧਨਾਦ :ਬਿਰਤਾਂਤ ਜੁਗਤਾਂ

ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ

- ਪਵਿਤਰ ਪਾਪੀ (ਨਾਵਲ) ਨਾਨਕ ਸਿੰਘ
- ਮੜ੍ਹੀ ਦਾ ਦੀਵਾ (ਨਾਵਲ) ਗੁਰਦਿਆਲ ਸਿੰਘ
- ਯੁੱਧਨਾਦ (ਨਾਵਲ) ਮਨਮੋਹਨ ਬਾਵਾ

M.A.Punjabi (3rdSemester)

Session 2023-2025

Paper-13(ਪੰਜਾਬੀ ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ-1)

ਕ੍ਰੈਡਿਟ 4-0-0

(6 ਪੀਰੀਅਡ ਪ੍ਰਤੀ ਹਫ਼ਤਾ)

Pattern of question paper: ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਦੇ ਕੁੱਲ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹੋਣਗੇ। ਹਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਦੋ- ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣਗੇ।

ਹਰੇਕ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ। ਪੰਜਵਾਂ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰ ਪ੍ਰਸ਼ਨ 16 ਅੰਕ ਦਾ ਹੋਵੇਗਾ।

Month Wise Division	Syllabus unitization
August/ September	ਭਾਸ਼ਾ: ਭਾਸ਼ਾ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਤੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾਵਾਂ। ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ- ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਖੇਤਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਭਾਸ਼ਾ ਸ਼ਾਸਤਰ, ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵਿਗਿਆਨ-ਮਾਨਵ ਵਿਗਿਆਨ, ਮਨੋਵਿਗਿਆਨ, ਸਾਹਿਤ, ਦਰਸ਼ਨ ਅਤੇ ਕੁਦਰਤੀ ਵਿਗਿਆਨ।।
October	ਸਮਿਊਰ ਅਤੇ ਆਧੁਨਿਕ ਭਾਸ਼ਾ ਵਿਗਿਆਨ : ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਬੋਲੀ(Langue and parole)ਚਿਹਨ, ਚਿਹਨਕ ਅਤੇ ਚਿਹਨਤ, ਇਕਾਲਕ ਅਤੇ ਬਹੁਕਾਲਕਅਧਿਅਨ (Synchronic and diachronic)ਕੜੀਦਾਰ ਅਤੇ ਲੜੀਦਾਰ ਸੰਬੰਧ (Syntagmatic and paradigmatic) ਚਿਹਨ ਵਿਗਿਆਨ (Semiology) ਧੁਨੀ ਵਿਗਿਆਨ: ਧੁਨੀ ਵਿਗਿਆਨ ਦੀ ਪਰਿਭਾਸ਼ਾ, ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਚਾਰਨ, ਉਚਾਰਨ ਪ੍ਰਕਿਰਿਆ ਅਤੇ ਪੈਣ ਧਾਰਾ ਵਿਧੀਆਂ ਖੰਡੀ ਧੁਨੀਆਂ- ਸਵਰ ਅਤੇ ਵਿਅੰਜਨ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ ਅਤੇ ਵਰਗੀਕਰਣ, ਅਖੰਡੀ ਧੁਨੀਆਂ-ਸੁਰ, ਬਲ, ਨਾਸਿਕਤਾ ਅਤੇ ਵਾਕ-ਸੁਰ।
November	ਪੰਜਾਬੀ ਧੁਨੀ ਵਿਉਂਤ: ਧੁਨੀ, ਸਹਿਧੁਨੀ ਅਤੇ ਸਾਰਥਕ ਧੁਨੀਆਂ ਦਾ ਨਿਖੇੜਾ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਸਵਰ ਅਤੇ ਵਿਅੰਜਨ ਧੁਨੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਵੰਡ ਤੇ ਲੱਛਣ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਦੁੱਤ ਵਿਅੰਜਨ ਸੰਯੁਕਤਾ ਅਤੇ ਦੇਹਰੇ ਸਵਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਨਿਯਮ, ਅਖੰਡੀ ਧੁਨੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦੇ ਨਿਯਮ, ਪੰਜਾਬੀ ਵਿੱਚ ਅਖੰਡੀ ਧੁਨੀਆਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ, ਡੇਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਸੁਰ ਪਰਬੰਧ ਅਤੇ ਵਾਕ ਸੁਰ ਪ੍ਰਬੰਧ, ਪੰਜਾਬੀ ਉਚਾਰ ਖੰਡ ਦੀ ਬਣਤਰ, ਪੰਜਾਬੀ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ ਦੀਆਂ ਦਿਸ਼ਾਵਾਂ: ਲੋਪ, ਆਗਮ, ਵਿਕਾਰ, ਵਿਸ਼ਮੀਕਰਨ, ਵਿਪਰਜ।

M.A 3rdSemester

(Session2023-2025)

Paper:-14(ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ-1)

ਕ੍ਰੈਡਿਟ 4-0-0

(6 ਪੀਰੀਅਡ ਪ੍ਰਤੀ ਹਫ਼ਤਾ)

Pattern of Question Paper-*ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹੋਣਗੇ। ਹਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣਗੇ।

*ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਹਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

*ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੰਜਵਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 16 ਅੰਕ ਹਨ।

Month Wise Division	Syllabus unitization
August/September	*ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ: ਸਿਧਾਂਤ ਤੇਰੂਪ *ਮੱਧਕਾਲੀਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ: ਰੂਪਾਕਾਰ *ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ: ਸਿਧਾਂਤ *ਆਧੁਨਿਕ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ : ਰੂਪਾਕਾਰ *ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ :ਨਾਇਕ ਬੰਬ *ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ: ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਮਿਥਿਹਾਸ
October	*ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ :ਗੁਰਮਤਿ ਦਰਸ਼ਨ *ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮਸਾਖੀ: ਵਾਰਤਕ ਕਲਾ *ਮੁੱਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ : ਵਿਧਾਗਤਅਧਿਐਨ * ਮੁੱਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ : ਜਨਮ ਸਾਖੀ ਪਰੰਪਰਾ *ਮੁੱਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ : ਟੀਕੇ, ਪਰਮਾਰਥ, ਗੋਸ਼ਟਿਅਤੇ ਅਨੁਵਾਦ ਪਰੰਪਰਾ
November	*ਵਾਰਤਕ ਪੈਰੇ ਦਾ ਵਿਹਾਰਕ ਅਧਿਐਨ *ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ: ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ *ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲੇਖ: ਥੀਮਕਪਸਾਰ * ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲੇਖ: ਵਿਸ਼ਵ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ *ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲੇਖ :ਭਾਸ਼ਾ ਅਤੇ ਵਾਰਤਕ ਮ ਦੀਆਂ ਧੁਨੀਆਂ ਦੇ ਪਰਿਵਰਤਨ

ਪਾਠ-ਪੁਸਤਕਾਂ

- ਪੁਰਾਤਨ ਜਨਮ ਸਾਖੀ
- ਮੁੱਢਲੀ ਪੰਜਾਬੀ ਵਾਰਤਕ
- ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਲੇਖ, ਪੂਰਨ ਸਿੰਘ

M.A 3rd Semester

(Session 2023-2025)

Paper:- 15 (Punjabi Natak Te Ikangi)

ਕ੍ਰੈਡਿਟ 4-0-0

(6 ਪੀਰੀਅਡ ਪ੍ਰਤੀ ਹਫ਼ਤਾ)

Pattern of Question Paper-*ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੱਤਰ ਦੇ ਚਾਰ ਭਾਗ ਹੋਣਗੇ। ਹਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚ ਦੋ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੁੱਛੇ ਜਾਣਗੇ।

*ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਨੇ ਕੁੱਲ ਪੰਜ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕਰਨੇ ਹਨ। ਹਰ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

*ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਪੰਜਵਾਂ ਕਿਸੇ ਵੀ ਭਾਗ ਵਿੱਚੋਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦੇ 16 ਅੰਕ ਹਨ।

Month Wise Division	Syllabus unitization
August/September	ਨਾਟਕ ਦੀ ਵਿਧਾ ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਤੇ ਵਿਕਾਸ ਪੜਾਅ ਪੱਤਣ ਦੀ ਬੇੜੀ (ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ) (ਇਕਾਂਗੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ) ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ ਜੀਵਨੀ ਅਤੇ ਰਚਨਾ ਪੱਤਣ ਦੀ ਬੇੜੀ ਥੀਮਕ ਸਰੋਕਾਰ ਪੱਤਣ ਦੀ ਬੇੜੀ (ਪਾਤਰ ਪ੍ਰਬੰਧ) ਪੱਤਣ ਦੀ ਬੇੜੀ (ਨਾਟ ਜੁਗਤਾਂ) (ਮੰਚੀ ਸਾਰਥਿਕਤਾ)
October	ਪੰਜਾਬੀ ਨਾਟਕ ਨਵੀਨਤਮ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀਆਂ ਨਾਟਕ ਤੇ ਇਕਾਂਗੀ ਵਿਧਾਗਤ ਨਿਖੇੜ ਇਸ਼ਕ ਬਾਝ ਨਮਾਜ਼ ਦਾ ਹੱਜ ਨਾਹੀਂ (ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ) (ਨਾਟਕ) ਅਜਮੇਰ ਸਿੰਘ ਔਲਖ ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਇਸ਼ਕ ਬਾਝ ਨਮਾਜ਼ ਦਾ ਹੱਜ ਨਾਹੀਂ ਵਿਸ਼ਾਗਤ ਪਾਸਾਰ ਇਸ਼ਕ ਬਾਝ ਨਮਾਜ਼ ਦਾ ਹੱਜ ਨਾਹੀਂ ਪਾਤਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਇਸ਼ਕ ਬਾਝ ਨਮਾਜ਼ ਦਾ ਹੱਜ ਨਾਹੀਂ ਨਾਟ ਜੁਗਤਾਂ, ਰੰਗ ਮੰਚੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ
November	ਨਾਟਕ ਤੇ ਰੰਗਮੰਚ ਅੰਤਰ ਸਬੰਧ ਅਗਨੀ ਕੁੰਡ (ਸਵਰਾਜਬੀਰ) ਨਾਟਕ ਸਵਰਾਜ ਬੀਰ: ਜੀਵਨ ਤੇ ਰਚਨਾ ਅਗਨੀ ਕੁੰਡ: ਮੂਲ ਸਮੱਸਿਆ ਅਗਨੀ ਕੁੰਡ: ਪਾਤਰ ਪ੍ਰਬੰਧ ਅਗਨੀ ਕੁੰਡ: ਨਾਟ ਜੁਗਤਾਂ, ਰੰਗ ਮੰਚੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ

ਪੁਸਤਕ ਸੂਚੀ

ਪੱਤਣ ਦੀ ਬੇੜੀ (ਇਕਾਂਗੀ ਸੰਗ੍ਰਹਿ), ਬਲਵੰਤ ਗਾਰਗੀ, 1999 ਐਡੀਸ਼ਨ।

ਇਸ਼ਕ ਬਾਝ ਨਮਾਜ਼ ਦਾ ਹੱਜ ਨਾਹੀਂ (ਲਘੂ ਨਾਟਕ), ਅਜਮੇਰ ਔਲਖ।

ਅਗਨੀ ਕੁੰਡ (ਨਾਟਕ), ਸਵਰਾਜਬੀਰ।